

Med 190-letnico rojstva in 110-letnico smrti Pisatelj, šolnik in glasbenik Jožef/Josip Levičnik (1826–1909)

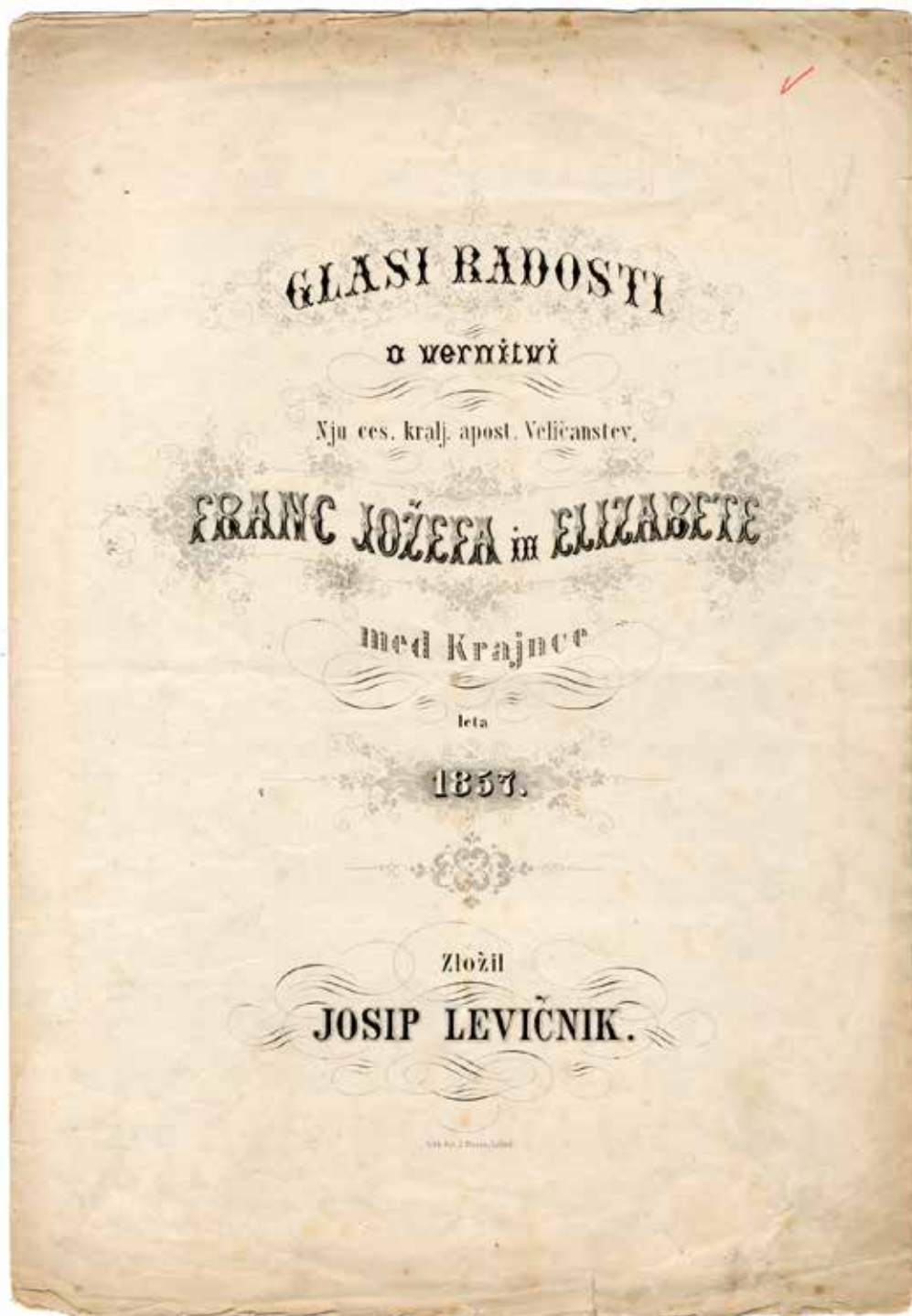
Franc Križnar

Portret – lesorez Jožefa Levičnika (avtor Saša Šantel, 1922–36; v: Marija Mihevc, Portreti skladateljev, Didakta, 2005, str. 67).

*Iz Železnikov doma (tu je bil rojen, de-
loval in umrl), torej kompletni in kom-
pleksni Josip Levičnik (1826–1909) je bil
učitelj in javni delavec, mdr. tudi župan*

*Železnikov. "Selška dolina je dala tri po-
membne učitelje. Jožef Levičnik se je rodil
6. aprila 1826 v Železnikih, kjer je bil or-
ganist in učitelj ter se je tu uveljavljal na
mnogih področjih. Objavljal je vzgojne in
krajevnozgodovinske članke, potopise po
Gorenjskem ter svoje priložnostne in na-
božne pesmi. Bil je kronist in zgodovinar
rojstnega kraja, kjer je leta 1854 dal po-
budo za ustanovitev Bralnega društva in
bil tu ponovno izvoljen za župana. Umrl
je doma 8. januarja 1909.¹⁾ Bil je aktiven
na več področjih javnega in družbenega
življenja ter tudi v glasbi. Orglati se je učil
pri skladatelju in organistu, regens cho-
ri ljubljanske stolnice Gregorju Riharju
(1796–1863). Pod njegovim vplivom je
začel tudi skladati pretežno cerkvena in
vokalna dela. Med drugim je objavil tudi
dvoglasno mladinsko pesmarico Mladi
slovenski pevec in z njo prekosil na pri-
mer tudi podobne poskuse slovitega pe-
snika in pisca nabožnih in vzgojnih del
Antona Martina Slomška (1800–1862).*

Glasi radosti Jožefa Levičnika (tisk, 1857; GZ NUK, Ljubljana).

Mašina (v. cast. in Lucije.)
(Scena in Cimperana)

Josip Levičnik.

1. V. pomizina - di klobuk, kmeta v dol talca mas' Gospod, vinskih in se ca

sta ma in prosimo sobrat, Doni se malo odjziva ka svete

masi dar ite ti ga v roca i-vo Bogi dana na ol-tar

Vlaslo. Slava.

Doni naj pa v rokah tva slava, tle Bog! in ma naj pami-

Evangelji. Ste san si nam ocnaval izvoljenja prava pot, Bogi nauk ma bo

izvah ljudem, bo bog in bog! Castija naj Gospoda, tle hrani,

bivali bogrche tena in omot. In jesus, pot, resnica, izvoljenje

hrani nas, od vohoda do zahoda Narodnje dedogji las.

pravo san, Jedina vojvodstva Bo sveta ve-ra nam.

Levičnikova Mašina, rkp. (GZ NUK, Ljubljana).

Življenjski obrisi, šolanje in glasbena dejavnost

Pisatelj, šolnik in glasbenik Jožef (Josip) Levičnik se je rodil v Železnikih 6. aprila 1826. Po začetnem šolanju doma je le-to nadaljeval leta 1835 v Ljubljani, v letih 1836–1838 pa v Celovcu. Prvi in drugi razred gimnazije je nadaljeval v Ljubljani (1839–1841). Ker ga je oče določil za gospodarja na domu, je dodatno pol leta hodil še v Mahrovo šolo.² V tem času se je le pol leta učil orgljanja pri Gregorju Riharju in bil hkrati med učenci skladatelja avstrijskega rodu Leopolda Ferdinanda Schwerdta (ok. leta 1770–1854). Že leta 1843, torej 17-leten, je postal domači organist na koru sv. Antona Puščavnika v Železnikih. To je opravljal celih 65 let, vse do svoje smrti v visokem 83. letu starosti. Vmes se je pripravljaj tudi za učiteljski poklic. V Idriji je najprej služboval kot učitelj, potem pa je leta 1855 na prigovarjanje župnika Blaža Kersnika, brata (profesorja) Janeza Kersnika, po smrti prvega železnikarskega učitelja Jakoba Demšarja začel z dovoljenjem šolskih oblasti poučevati v Železnikih. Izpit je opravil leta 1857 v Idriji. V Železnikih je nato poučeval najprej kot pomožni učitelj, nato je bil stalno nameščen. Leta 1898, ko je šola v Železnikih postala dvorazrednica, se je Levičniku pridružila še (druga) učiteljica Ana Rekar. Šolo je celo vodil do leta 1903, ko je na migljaj šolskih oblasti stopil v pokoj. Bil je človek železne delavnosti, širokega obzorja, eden najvidnejših predstavnikov staroslovenskega pokolenja na deželi in aktiven v narodnostnem gibanju. Pisal je kot novičar, pisatelj, pesnik, potopisec in pripovednik in objavljaj v (Bleiweisovih) Novicah in Zgodnji danici vse od leta 1852 dalje. Tukaj so prednjačili opisi različnih slovenskih pokrajin in krajev: Ogled po kranjskem Gorenjskem (Novice, 1854, 1856), Pot od Ljubljane do Bele Peči (Novice, 1856), Eno uro pri Gospe Sveti (Zgodnja danica, 1864), Spomini na veliko slavjansko romanje v Rim (Novice, 1881–1884). Izšel pa je tudi zaokroženi tovrstni Levičnikov potopisni opus (Popotni spomini, 1863). Kot novičar, pisatelj in pesnik je sodeloval

pri Slovencu, Šolskem prijatelju, Drobtinica, Vodnikovem albumu, Besedniku, Učiteljskem tovarišu, Koledarju družbe sv. Mohorja, Slovenskih večernicah, Brenclju idr. Pogosto je objavljaj pod različnimi psevdonimi: Joža Orglovski, I. L., Podratitovski, Rodoljub Podratitovski, Rodoljub, Jože Žlindrovič, Jože L. Železodolski, Železogorski, Neduhoven, Laticus idr. Prvič se je oglasil leta 1849 v Sloveniji (št. 55) za slovensko petje v cerkvi in ostro grajal Kroparje zaradi petja v nemščini. Od leta 1852 dalje je bil stalni sotrudnik Novic in Zgodnje danice. Tema dvema listoma je ostal zvest do konca.

Dasi se je na vso moč trudil, da bi ohranil domačemu kraju patriarhalno življenje in značaj žebjarke industrije ter individualne domače šege in navade, se je uveljavil v vsem narodnostnem gibanju: političnem, šolskem in cerkvenem. Bil je kronist in zgodovinar domačega kraja, neutruđen popotnik in pravi stari slovenski romar. Na njegovo pobudo se je že leta 1854 v Železnikih ustanovilo Bralno društvo, ki je imelo Novice in Zgodnjo danico (Novice, 1854: 15), in ustanovil farno knjižnico. Bil je tudi poverjenik Mohorjeve družbe od začetka do smrti, sodelavec pri Ciril-Metodijskem društvu (do leta 1906), nad 30 let občinski odbornik, v letih 1866–1885 pa tudi župan. Nazadnje so mu delo zagrenili domači spori (Novice, 1885: 258, dalje in vzporedno: Slovec, Slovenski narod).

Kot zgodovinar je opisal narodne običaje v Železnikih (Šolski prijatelj, 1854) in domači kraj Železniki na Kranjskem (Novice, 1855); za zgodovino družine in domačega kraja je pomemben življenjepis njegovega očeta Luka Levičnika (Drobtinice, 1869), dasi je njegov namen v prvi vrsti versko vzgojen. Zase je pisal tudi podrobno kroniko in zgodovino Železnikov.

Kot potopisec je Levičnik postavil najrazličnejše tipe našega starejšega potopisa, ki se opira na krajepis in zgodovinsko legendo ter rad vpleta arheološke dokumente. Bil je tip domoljubnega in zanesenega popotnika pred Popotovanjem (1858) pesnika, pisatelja, dramatika, kritika in jezikoslovca Frana Levstika (1831–1887). Slednji pozna le zemljo

in čustvo, človeka pa ne. Taki Levičnikovi potopisi so: Ogleđ po kranjskem Gorenjskem (Bohinjska in Selška dolina; Novice, 1854), Ogleđ po Gorenjskem (Poljanska dolina in pot proti Idriji; Novice, 1855), Ogleđ po domačiji (Eno noč pri Sv. Joštu; Novice, 1855), Dva dni v Gorotanu (Novice, 1856), Spomini na Dolenjsko (Novice, 1859), Romanje k Sv. Krvi v Gornjem Gorotanu (Zgodnja danica, 1863), Eno uro pri Gospa Sveti (Zgodnja danica, 1864), Pismo slovenskega učenika svojemu bratu s potovanja na Velehrad I. 1863 (Novice, 1864–5), Ozir po Goriškem in tržaškem Primorju in romanje v prastari Oglej (Slovenske večernice, 1864–5), Romanje v Marijino Celje (Zgodnja danica, 1870), Spomini na Notranje-Kranjsko (Koledar družbe sv. Mohorja, 1874–5), Spomin na veliko slavjansko romanje v Rim (Novice, 1881–84) idr.

Čeprav je bil kot učitelj in vzgojitelj izredno strog, je bil izrazit Slomškov učenec. Vzgajal je bolj za življenje kot za šolo. Njegovi tovrstni uspehi so bili veliki. Dasi so mu kasneje očitali zastarelost. Posebno je skrbel, da so nadarjeni učenci šli študirat. Njegovih vzgojnih spisov, zgledov in pripovedi, izvirnih, povečini pa prirejenih, je polno v Šolskem prijatelju. V letih 1854 in 1855 je objavljaj

v njem Ogleđalo pridnih otrok. Ko je prenehal izhajati tudi Šolski prijatelj, ni imel pravega glasila, zato se je tudi on v Novicah (1860) navdušeno zavzel za učiteljski stanovski list Učiteljski tovariš, zahteval, da prinaša tudi glasbene priloge, in bil od leta 1861 mnogo let njegov sotrudnik. Tu je priobčeval strokovne in podučne sestavke, na primer Drobtnice iz dnevnika slovenskega učitelja (Učiteljski tovariš, 1870–1), Ponavljalna šola (prav tam, 1881), O potovanju k I. hrvaški učiteljski skupščini v Zagreb (Novice, 1872), Spominske slike iz svetovne razstave 1873 (Učiteljski tovariš, 1875–7), Spomini na Dunaj in okolico (prav tam, 1873–5), Ogovor pri 25-letnici učiteljev v Šmartinu pri Kranju (prav tam, 1882), ki najizraziteje kaže njegove vzgojne nazore.

Objavil je tudi nekaj pesmi umrlega nadebudnega semeniškega duhovnika in pesnika Mateja Lotriča (Železniki, 1840–1864).

Pisal je tudi v nemške liste, na primer Volksfreund, Vaterland, Gegenwart, Stimmen aus Innerösterreich, Monatrosen (Innsbruck), Schutzengel (Donauwörth) in druge.

Za svoje mnogostransko delovanje je bil Levičnik odlikovan s strani cesarja in papeža.

Naslovnica dveh Levičnikovih napevov Slava na višavi! (1864).

Glasbeni opus

Kot organist je z veliko vnemo učil svoj pevski zbor in tudi sam skladal zanj na koru sv. Antona Puščavnika v rodnih Železnikih. Ker je bilo notnega gradiva v tistem času zelo malo in je bilo tudi težje dostopno, se je Levičnik kot številni drugi organi- sti tistega časa lotil tudi skladateljskega dela. Tako je večina njegovih skladb nastala za potrebe petja v domači cerkvi v župniji Železniki. Pomembnejše cerkvene slovesnosti je krstil z novimi skladbami: na primer skladba Vzvišeni praznik sv. Cerkvene-

ga žegnanja je nastala ob posvetitvi nove cerkve leta 1874. Dejstvo, da je prav Jožef Levičnik izdelal tudi prvo skico načrta nove cerkve, kaže na to, kako vsestranska je bila njegova dejavnost. S krstno skladbo je Levičnik pozdravil tudi nove Rojčeve³ orgle (1842–1844). Ob pogrebu Josipine Globočnik (1844) je na primer napisal skladbo v njeno slovo in jo kasneje predelal v pesem, ki so jo peli na dan vernih duš (Čufar & Prevc-Megušar, 2008: 302).

Levičnikovo skladateljsko delo "orglavca železniškega" ali "narodnega učenika" sodi v predromantično fazo slovenske glasbe v drugi polovici 19. stoletja

Naslovnica Levičnikovega Malega slovenskega pevca, Ljubljana, 1869.

<i>Kazalo.</i>		<i>Stran.</i>
1. <i>Himna Piju IX.</i>		1.
2. <i>Čast bodi Bogu Očetu, Sinu in sv. Duhu.</i>		2.
3. <i>Kje je ljubi Bog doma?</i>		3.
4. <i>Nebesca.</i>		4.
5. <i>Šola.</i>		5.
6. <i>Vesela šola.</i>		6.
7. <i>Hvala bodi Bogu.</i>		7.
8. <i>Hvala Božjia.</i>		"
9. <i>K. sv. Duhu.</i>		8.
10. <i>Šolarska mašina posem.</i>		"
11. <i>Sveta Ciril in Metod, slovanska apostola.</i>		10.
12. <i>Delapust.</i>		11.
13. <i>Zlati čas.</i>		12.
14. <i>Veselo jutro.</i>		13.
15. <i>Lahko noč.</i>		14.
16. <i>Vijaška na popotovanji.</i>		"
17. <i>Maj dom.</i>		16.

Jožef Levičnik, Mali slovenski pevec (Ljubljana, 1869), Kazalo.

in obsega nad 200 pretežno cerkvenih (nabožnih), vokalnih in vzgojnih skladb. Med prvimi je največ evharističnih, Marijinih in pesmi v čast sv. Frančišku Ksaverju. Mnogo je tudi priložnostnih. Nahajajo se večinoma v rokopisih.⁴ V zbirki njegovih rokopisov se nahaja sedem latinskih maš, deset skladb *Tantum ergo*, četrto latinskih motetov, (ena) adventna pesem, šestnajst božičnih,⁵ dve na čast svete družine, tri velikonočne, ena za križev teden, dve za vnebohod, pet za binkošti, tri za telovo, deset obhajilnih, šest v čast Srcu Jezusovemu, sedemindvajset Marijinih, štiriinštirideset svetniških in še več drugih. Ena njegovih najbolj popularnih postnih pesmi je zagotovo *Večerja zadnja*. Vanje je Levičnik vnašal ljudski, posvetno zveneči duh. Začel je pisati napeve, ki naj bi jih verniki zaradi prijetne melodike radi peli.

Med štiriinštiridesetimi svetniškimi deli sta bila s skladateljeve strani najbolj opevana sv. Anton Puščavnik, zavetnik župnijske cerkve v Železnikih, in sv. Frančišek Ksaver, zavetnik baročne cerkve na pokopališču. V ta sklop spadajo tudi pesmi t. i. Frančiškove devetdnevnic. Devet dni pred praznikom sv. Frančiška (3. decembra) so se ljudje zbirali v cerkvi pri devetdnevnic. Za vsak tak dan je Levičnik napisal svojo Frančiškovo pesem in jo tudi uglasbil. Gre za devet kratkih skladb. Te nas še danes osvojijo s svojo preprostostjo in iskrenostjo. Tudi tukaj, kot v večini Levičnikovega opusa, je poudarjena spevnost melodij, kar spet kaže na izjemen vpliv, ki ga je nanj imel učitelj Gregor Rihar. Dve od teh pesmi sta ohranjeni tudi v Kramarjevih prepisih. Preostali notni zapisi pa se v Železnikih niso ohranili. Te pesmi so se verjetno pele vsako leto ob istem času, iz roda v rod pa so se prenašale z ustnim izročilom. Glasbenik in zborovodja France Čufar je ohranjene ponarodele napeve zapisal in jih harmoniziral za mešani (pevski) zbor a cappella⁶ (Čufar & Prevc-Megušar, 2008: 305). Njihovi naslovi so: *Pristopimo, počastimo*; *V cerkev smo tvojo se danes mi zbrali*; *Svetla zvezda zasijala*; *Lahke perutnice imeti*; *Kristjani vzdignimo svoj glas*; *Verni vsi se pridružite*; *Rajska zvezda ti*; *Cvetja venec in Svet Frančišek zdaj končamo* (Čufar & Prevc-Megušar, 2008: 306-14). Vseh

devet Frančiškovih pesmi je objavljenih v sodobni (računalniški) notografiji v 5. Zborniku *Selške doline Železne niti*.⁷

Levičnikove natisnjene skladbe so: *Glasi radosti – slovenska polka s petjem* (ob prihodu cesarja in cesarice, 1857), *Slava Bogu na višavi!* – dva božična napeva (1864) in *Mali slovenski pevec – 17 dvoglasnih šolskih napevov* (1869).⁸ Že po njegovi smrti so leta 1929 v Čadeževi zbirki izšli trije božični napevi: *Bodi pozdravljeno detece sveto*, *Pokonci narodi in Prišla je noč*. Te pesmi so našle svoje mesto tudi v kasnejših zbirkah božičnih pesmi in danes predstavljajo železni božični repertoar slovenskih cerkva. Kot aktualne božičnice so prešle celo v železni repertoar umetne, umetniške, klasične glasbe.⁹

V njih se kažejo značilnosti Riharjevega duha, torej duha enega od obeh učiteljev Levičnikove tvornosti. K Riharju se je zavestno prišteval in ga s svojim delom vzorno podpiral. Levičnikove skladbe so po harmonski in melodični liniji zelo blizu Riharjevem. V njih je pokazal dober in oblikovno izdelan (glasbeni) stavek, čeprav tako kot večina njegovih kolegov tistega časa in prostora za to niti ni bil sistematično glasbeno, kaj šele skladateljsko izobražen. Zagotovo pa sodi njegov opus med (slovenske) ustvarjalne dosežke, na katerih razvoj je vplivalo narodnostno gibanje. Članki, v katerih se je Levičnik spomnil na Gregorja Riharja, pa so izšli v *Koledarju družbe sv. Mohorja* (1865), *Zgodnji danici* (1868) in *Domu in svetu* (1896): *Ob stoletnici Riharjevega rojstva*.¹⁰ V seznam avtorjev božičnih pesmi se je Levičnik zapisal tudi kot avtor besedila znanih *Štolcerjevih*¹¹ *Rajskih strun*. Še bolj kot božične pesmi pa je cerkvenim pevcem poznana Levičnikova postna pesem *Večerja zadnja* v harmonizaciji Franca Kimovca, ki zazveni v večini slovenskih cerkva na veliki četrtek (Čufar & Prevc-Megušar, 2008: 303).

Zapisal je več ljudskih pesmi in jih objavil v *Novicah*, *Drobtinicah*, *Zgodnji danici* in *Slovenskih večernicah* (1864–5). Ko je duhovnik in skladatelj Jakob Aljaž (1845–1927) začel leta 1895 zbirati slovenske ljudske pesmi, je bil v okviru njegovih sodelavcev tudi Levičnik. Ne sam, pač pa v (z)družbi

List 33.

NOVICE

Tečaj XLVI.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr., za pol leta 1 gold. 70. kr., za četrí leta 90 kr., pošiljane po pósti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold. 10 kr., za četrí leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 15. avgusta 1888.

O bseg: V spomin štiridesetletnice Franc Jožefa I. — Hrea pa njegovo pridelovanje. — Vipavci, trtna uš pa vrtnarstvo. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Nasledki „šnopsa“. — Trgovinska in obrtna zbornica. — Govor poslance Kluna. — Naši dopisi. — Novičar.

V spomin praznovanja preslavne štiridesetletnice Presvitlega Vladarja in Cesarja
FRANC JOŽEFA I.

Krepko. Bas. Vsi.

Za - za - ril je pre-slav-ni dan slo-ves-no bo naj pra-zno-van slo-ves-no

Za - za - ril

Dr. p

bo naj pra - zno - van! Po vsej naj Av-stri - ji do - ni: Franc Jo-žef Ce-sar naj zi-

Vsi.

vi! Franc Jo-žef Ce-sar naj zi - vi!

Novice, Ljubljana, 15. 8. 1888, z Levičnikovim besedilom in napevom Franca Jožefa I.

J. Levičnik: Ob stoletnici Riharjevega rojstva.

597

coze; podoben je res Katonu, ki se je v starosti moral učiti grščine. Rekel nam je tudi kar očitno: „Izprevidel sem, omikan človek mora znati tudi francosko.“ Zadnjič sva govorila pol ure francoski v šoli, vsem v zabavo. Pozneje pa je rekel mojemu gospodarju Výmazalu, s katerim sta dobra znanca, na njegovo vprašanje, kakó se kaj učim: „Sie, solcher Studenten haben

wir wenig am Gymnasium.“ Tako vsaj mi je pravil gospodar, a jaz mu ne verjamem.

Čas je, da sklenem že jedenkrat te vrstice; vem, da mi bode očitni prazne „čene“, ki Vam jih pišem. Pa oprostite! Pozdrav Vam in materi in vsem domačim

od Vašega

Ivana.

Ob stoletnici Riharjevega rojstva.

(Spisal J. Levičnik.)

Dné 1. sušca t. l. je bilo sto let, kar se je rodil našemu narodu mož, ki je bil preroditelj slovenskega petja. Dné 25. vel. srpana so vzdali spominsko pločo na njegovo rojstveno hišo.

Sicer je pisalo o delovanju slovečega pojknika že več peres. Takoj po smrti so govorili o njem vsi naši slovenski časniki ter obžalovali bridko našo izgubo. Leta 1865. je „Koledarček družbe sv. Mohora (str. 33 do 40) prvi objavil obširnejši spis o njem; l. 1888. so popisale „Drobtinice“ (str. 91—118) dokaj obširneje njegovo delovanje, kar je l. 1890. posnel v svoji knjigi „Slovensko petje v preteklih dóbah“ (str. 106 do 130) štajerski nadučitelj Franc Rakuša. Ne bi bilo prav, ko bi naš list prezrl stoletnico tega moža, tem manj, ker se rad spominja še manj pomenljivih. Ob kratkem zato podajemo tukaj bralcem sliko njegovega življenja in delovanja.

Gregor Rihar se je rodil dné 1. sušca leta 1796. v Polhovem Gradcu, kake štiri ure hodá nad Ljubljano. Roditelja sta mu bila vrla zakonska, oče Boštijan in mati Marija. Imetja nista imela. Oče je izdeloval kot samouk raznotero godbeno orodje, ki se pa le redko rabi; torej ni dajalo obilnega zaslužka. Vendar je jako dobro oskrboval in vzgajal osmero svojih otrok. Jože, najstarejši sin, je služboval mnogo let kot cerkvenik pri sv. Petru v Ljubljani. Njegov sinek Gregorček, stričnik našega Gregorja, je bil jako nadarjen orgljavaec in že v otročjih letih nekako odločen, da postane kdaj naslednik svojega slovečega gospoda strica na šenklavškem

koru; tudi je že nekatere lepe napeve dal v javnost. Žal, da ga je nemila smrt pokosila v cvetju njegovih let dné 21. rožnika l. 1868. v dvaindvajsetem letu njegove dóbe. — Drugi sin Janez, krepke, orjaške postave, je bil mnogo let grenadir, potem poznat ali pismoša

v Trstu. — Jakop, sloveč basist, nadarjen mladenič, je bil domači učitelj na cesarskem dvoru na Dunaju ter je študiral pravoslovje na tamošnjem vseučilišču; umrl je jako mlad. — Jerica (rojena dné 28. svečana l. 1814.) je bila mnoga leta neprekosljiva pevka šenklavškega kora; jednake s tako čistim in polnim glasom ni in ne bo kmalu imela ljubljanska katedrala. O večjih cerkvenih slavnostih je bilo mnogokrat na koru vse polno gosposko opravljenege pevstva, moškega in ženskega; ona pa je stala med njimi z domačo belo pečo na glavi. Umrla je dné 14. sušca l. 1889. v Ljubljani. — Nežika je bila tudi več let spretna pevka

pograjska¹⁾). Anton pa, najmlajši sin, je bil naslednik Boštijanov v domačem posestvu ter podedoval po svojem očetu tudi umetnost izdelovanja godbenega orodja. Imel je več sinov, za katere je skrbel neutrudljivo in katerim vsem je pomogel do častnega stanú.

Konec minulega stoletja so zaradi grozne francoske prekucije mnogi duhovniki in neduhovniki zapustili francosko domovino in bežali v ptujino. Med njimi je bil tudi bivši jezuit p. Robert, ki je našel zavetje v grajščini

¹⁾ Narodno izgovarjanje nam, „polhovgrajska“.

Gregor Rihar.

127.

(Gorenjska.)

Tamkaj stoji pristavica,
 O jov! tamkaj stoji pristavica.
 Na pristav'ci je Marjetica,
 O jov! na pristav'ci je Marjetica,
 5 Ino mi ziblje sinika,
 O jov! poldrugo leto starega:
 „Aja, ležaj, preljub' moj sin,
 O jov! da b' že ti skoraj velik bil!
 Saj boš verbal sedem gradov,
 10 O jov! sedem gradov, devet pristav.“

To je slišala žlahna gospá,
 O jov! žlahna gospa sovražnica.
 Hitro je tekla v svilli grad,
 O jov! svoj hudobni naklep speljat:
 15 „Le sem, le sem, dekla moja,
 O jov! le sem, le sem dekla moja!
 V roko vzemi ojstri nož,
 O jov! in pojdi na pristavico,
 Zakolj Marjetci sinika,
 20 O jov! poldrugo leto starega.
 Ven z njega vzemi jeterca,
 O jov! tud pljučica in serčice.“
 „Žlahna gospa, jez t'ga ne strim,
 O jov! rajši svojo službo zgubim.““

25 „Le sem, le sem, mojškra moja,
 O jov! le sem, le sem, mojškra moja!
 V roko vzemi ojster nož,
 O jov! in pojdi na pristavico,
 Zakolj Marjetci sinika,
 30 O jov! poldrugo leto starega.“
 „Žlahna gospa, jez tega ne strim,
 O jov! rajši svojo službo zgubim.““

Sama popade ojstri nož,
 O jov! in šla je na pristavico.

127. Zapisal Jos. Levičnik. — Iz *Novic XVII* (1859) 230: „Priču-
 joča pesem opeca žalostno dogodbo, ki se je pripetila njega dni na Pustem
 gradu (Wallenburg) na Gorenškem. Razcaline tega gradu stoji na strmem
 gričku blizu ceste, katera derži iz Kamne gorice v Radoljico. Dogodba, o kateri
 pesmica govori, je med ljudmi sploh znana.“ Za umetelno pesem je snov po-
 rabil dr. Lovro Toman v svojih „Glasih domorodnih.“

13 b

številnih in za glasbeni razvoj na Slovenskem skoraj samih neznanih imen; morda je bil prav Levičnik ena izmed njihovih zvezd. Skupaj z Aljažem sta bila oba zaljubljena v slovenske gore in petje, zato sta skupaj zbirala ljudske pesmi.

Zapis Levičnikove ljudske pesmi Gorenjska pa je med drugim objavljen tudi v 1. knjigi Slovenskih narodnih pesmi (Štrekelj, 1895–1898: 197).

V posvetnih skladbah se tudi Levičnik kar precej razlikuje od Riharjevih (pa tudi Potočnikovih in Belarjevih). Ker je bila usmeritev v glavnem v inštrumentalno, in sicer klavirsko glasbo, Levičnikova vokalna posvetna glasba očitno ni več zbudila zanimanja. Levičnik je npr. "o vernitvi Nju ces. Apost. Veličanstev Franca Jožefa in Elizabete med Kranjce"¹² napisal "slovensko polko s petjem" z naslovom Glasi radosti. Za klavir prirejena skladba kaže poleg tehnične rutine tudi izdatno melodično iznajdljivost. A izrazitejšega pomena nima in spada v vrsto priložnostnih del, ki so služila družabni rabi.

Levičnik je bil aktiven tudi pri Glasbeni matici, saj je le-ta segla mnogo širše kot predhodni Čitalnica ali Dramatično društvo. Že ob nastopu je Glasbena matica pokazala, da se ne misli omejiti le na Ljubljano, temveč hoče razširiti svoj vpliv na vse slovensko ozemlje in povsod, kjer koli so bivali Slovenci.¹³ To je manifestirala tudi s poverjeniki, ki naj bi sprva nabirali le člane, a se je njihovo delo pozneje razširilo v skladu s cilji matice. Na Gorenjskem ji je v tem smislu iz vrst učiteljev pomagal tudi Jožef Levičnik.

Namesto zaključka

Levičnik je bil nadaljevalec Riharjevega dela tako v organistiki kot v skladanju. V nekaterih skladbah (npr. v božičnih napevih Slava Bogu na višavi) se je navzel celo uporabe raznih okraskov, čeprav so ti povsod in tudi na Slovenskem v tistem času že skoraj povsem izginili iz cerkvenoglasbene prakse. Ta "orglavec železniški" ali "narodni učenik", kot se je

Josip Levičnik. Vir: Wikipedija

tudi sam imenoval, je zložil še vrsto drugih cerkvenih skladb, med njimi tudi Mašo v čast sv. Lucije in Sveto mašo, op. 3 (1856). Tudi tu kaže Levičnik značilnosti duha Riharjeve tvornosti, h kateri se je zavestno prišteval in jo s svojim delom vzorno podpiral. Njegove skladbe so večinoma tehnično manj zahtevne. Ritmično so preproste, oblikovane so kot enodelne in dvodelne pesemske oblike. Slogovno pa zvenijo klasicistično, mestoma pa v harmoniji že prinašajo slutnjo romantizma. Melodika je lahkotna in emotivna, blizu ljudskemu duhu in vabljava za preprostega človeka; izvajalsko (saj je bil Levičnikov opus v celoti komponiran za amaterje, ljubitelje), percepcijsko, tj. zaznavajoče, in recepcijsko, tj. sprejemajoče.

Aktualen je še danes. Tako kot stara (glasbena in druga) enciklopedistika ga ne glede na (praviloma) cerkveno provenienco opusa omenja tudi vsa današnja leksika; nazadnje med drugim veliki slovenski biografski leksikon Osebnosti (1. knj., od A do L, Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 622).

Viri in literatura:

Čufar, France in Prevc Megušar, Ana. (2008). *Josip Levičnik in pesmi Frančiškove devetdnevnice* (v: *Železne niti*, 5, 2008. *Železniki*: Muzejsko društvo *Železniki*. Str. 301–314).

Križnar, Franc. (2016). *Levičnik, Jožef* (v: *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška: von den Anfängen bis 1942*; ur. Sturm-Schanbl Katja in Bojan-Ilija Schnabl. Wien: Böhlau, bd. 2, str. 808).

Savnik, Roman. (1973). *Pomembni rojaki iz Selške doline* (v: *Selška dolina v preteklosti in sedanjosti*. *Železniki*: Muzejsko društvo *Škofja Loka*, pododbor *Železniki*, str. 358–366).

Opombe:

¹ Savnik, *Pomembni rojaki iz Selške doline*, str. 360.

² Mahrova trgovska šola je bila najstarejša te vrste v Avstriji. Jakob Franc Mahr (1800–1845) jo je ustanovil leta 1834 v Ljubljani in jo vodil do smrti leta 1845. Nasledil ga je cesarsko-kraljevi uradnik Ferdinand Mahr (1824–1900; inf. ZAL), za njim pa njegov sin Arthur Mahr (1852–1931; inf. ZAL). Pouk v njej je vse do konca prve svetovne vojne (1918) potekal v nemškem in slovenskem jeziku (nekateri predmete so poučevali v nemškem, druge v slovenskem jeziku).

³ Orglavec Peter Rojc (Tabor/Podbrezje; 1811–1848) iz Radovljice.

⁴ Le-te je po njem (s)prejela njegova učenka Terezija Demšar (roj. Rant), učiteljica na Malenskem Vrhu, župnija Poljane nad Škofjo Loko, od nje pa organist v Poljanah Franc Kramar (1890–1959). Ta je Levičnikove napeve v starejšem slogu oddal Etnografskemu zavodu (danes Slovenski etnografski muzej v Ljubljani?).

⁵ Tri od njih so izšle v zbirki *Rajske strune zadonite!* 20 starejših božičnih pesmi in 3 božični odpevi za mešani zbor. Izdal Viktor Čadež (Mekinje pri Kamniku, 1929).

⁶ Brez spremljave.

⁷ France Čufar (roj. 1952; v: *Železne niti*, 5, 2008, str. 306–314).

⁸ Ta je bila po mnenju Dragotina Cvetka "po kvaliteti mnogo boljši kot /predhodna/ Slomškova pesmarica 'Šola veselega lepega petja' /1853/". (v: Cvetko, D., *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem*, 3. knjiga, Ljubljana: DZS, 1960, str. 65).

⁹ Saj jih najdemo na koncertih in v diskografiji zborov, kot so Ave, Consortium musicum, Ljubljanski madrigalisti, Slovenski komorni zbor (danes je to Zbor Slovenske filharmonije) idr.

¹⁰ V: *Dom in svet*, IX, Ljubljana, 1896.

¹¹ Skladatelj Valentin Štolcer (1841–1910).

¹² Cvetko D., *Zgodovina ...* (1960), str. 91–92.

¹³ V Ljubljani (1872), Celju (1908), Kranju in Trstu (1909), Mariboru (1919) idr.